MARHARYTA BLYZNIUK[1]
Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0002-5613-4265

DOI : 10.14746/rie.2023.17.24

Pozablokowość w polityce bezpieczeństwa Ukrainy – zapomniana koncepcja?

Wstęp

Jako duże państwo, które wyłoniło się z rozpadu ZSRR, niepodległa Ukraina zajmuje istotne miejsce w rekonfigurującym się porządku międzynarodowym. Od lat 90. istnieje przekonanie, że bezpieczeństwo i stabilność w Europie będą zależały od losu Ukrainy, a wojna z Federacją Rosyjską tylko to potwierdza. Już od 2014 r. środowiska naukowe i eksperckie próbują poszukiwać przyczyn tego konfliktu. Wielu wskazuje na sytuację geopolityczną Ukrainy – z jednej strony ówczesna zależność od Rosji, a z drugiej chęć oderwania się od niej, która doprowadziła do pewnej „nieokreśloności" w ukraińskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Zjawisko to określone terminem „polityka wielowektorowości" (Prokop, 2014, s. 31) było uwarunkowane po pierwsze, ekonomiczną, etniczną i kulturową zależnością od Rosji, a po drugie, dążeniem do przełamania tej zależności i afiliacją z Europą czy nawet ogólniej – światem zachodnim.

Debata dotycząca oceny i słuszności polityki wielowektorowości toczy się już ponad 20 lat, w której jedna strona argumentuje, że pozwoliła zachować balans w ukraińskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, a druga opisuje tę politykę jako źródło niezadowolenia i irytacji zarówno ze strony Rosji, jak i Zachodu. Jednakże o statusie pozablokowym Ukrainy w pierwszych latach niepodległości nie ma zbyt dużo opracowań. Pierwsze miesiące wojny rozpoczętej 24 lutego 2022 r. „odświeżyły" powiązaną z tym koncepcję neutralności Ukrainy (Blyzniuk, 2023, s. 151–154). Z jednej strony, był to jeden z celów, który głosiła w tej wojnie Rosja. Z drugiej strony był to kompromis, który na samym początku rozważała Ukraina, w związku z pierwotnym sceptycyzmem Zachodu co do tego, jak długo Ukraina się utrzyma i brakiem pewności co do wsparcia z jego strony w postaci dostaw broni.

W momencie pisania tego artykułu nie ma żadnej pewności co do tego, jak potoczy się wojna, jak długo będzie trwała, czyim zwycięstwem się skończy i co będzie się rozumieć pod terminem „zwycięstwo". Nic nie wskazuje, żeby rząd Ukrainy pogodził się z neutralnością swojego kraju, biorąc pod uwagę ogromną pomoc dostarczaną przez Stany Zjednoczone i państwa Unii Europejskiej oraz nastroje w społeczeństwie ukraińskim, przyjazne wobec Zachodu i rozczarowane Rosją. Według sondażu przeprowadzonego przez Socjologiczną Grupę „Rating" w lutym 2023 r., 85 procent obywateli Ukrainy opowiedziało się za jej członkostwem w Unii Europejskiej i 82 – w NATO (Sociological..., 2023).

[1] Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 4.0.

This article is licensed under the Creative Commons – Attribution-ShareAlike 4.0 license.

Aczkolwiek na szczycie NATO w Wilnie (lipiec 2023 r.) w obliczu kontrofensywy, która nie przyniosła wymiernych skutków strategicznych, Ukraina nie otrzymała od NATO gwarancji bezpieczeństwa. Jedynie państwa G7, które nie jest sojuszem polityczno-wojskowym tylko międzyrządowym forum współpracy gospodarczej, zadeklarowały udzielenie Ukrainie bilateralnych zobowiązań długofalowego wsparcia w sprzęcie i uzbrojeniu. Chociaż podczas szczytu podjęto decyzję, że do przystąpienia do NATO Ukraina nie będzie musiała przechodzić przez Plan Działań (MAP), podobnie jak Szwecja i Finlandia, klarownego zaproszenia do członkostwa Ukraina nie uzyskała od Sojuszu. Pozostawia to obawy, że kwestia członkostwa Ukrainy w NATO może być przedmiotem rokowań między Zachodem a Federacją Rosyjską w sprawie zakończenia wojny.

W świetle tej dynamiki i znaczenia pozablokowości dla rozwoju polityki bezpieczeństwa Ukrainy, niniejszy artykuł ma na celu rozwikłać jej naturę. Podejmuje się próbę scharakteryzowania kluczowych elementów tej koncepcji, odwzorowanych w dokumentach strategicznych i na szczeblu realizacyjnym, oraz zilustrowania różnicy pomiędzy deklaracjami a jej instrumentalnym zastosowaniem w praktyce. Ponadto celem jest pokazanie istotności ówczesnych rozwiązań dla zrozumienia trwającej obecnie wojny w Ukrainie. Aby osiągnąć te cele, zastosowane zostanie podejście oparte na obszernym przeglądzie źródeł pierwotnych, takich jak strategie i doktryny, oraz wtórnych, takich jak literatura przedmiotu, co pozwoli na dokonanie analizy i oceny znaczenia tej koncepcji.

Praca z materiałem źródłowym odgrywa ważną rolę także w podejściu teoretycznym, określanym mianem realizmu neoklasycznego, który zostanie wykorzystany w niniejszym artykule. Użyteczność realizmu neoklasycznego polega przede wszystkim na tym, że uznając prymat systemu międzynarodowego w uwarunkowaniach zachowania państw na arenie międzynarodowej, podkreśla również, że na poziomie państwa interweniują zmienne, które mogą zniekształcać jego politykę zagraniczną względem tego, co było dyktowane naciskami systemu międzynarodowego (Rose, 1998). Wśród tych czynników wewnętrznych istotną rolę odgrywa percepcja rzeczywistości międzynarodowej przez polityków i społeczeństwo. Zwolennicy realizmu neoklasycznego, przede wszystkim William Wohlforth, mówią, że analizując reakcję państwa na ograniczenia i szanse w systemie międzynarodowym, warto brać pod uwagę postrzeganie rzeczywistości przez jego decydentów, poprzez które bodźce systemowe są filtrowane i przetwarzane. Ponieważ postrzeganie przez przywódców państwowych i opiniotwórcze elity potęgi własnego państwa oraz interesów i motywacji innych państw jest podatne na błąd ludzki, rozkład potęgi w systemie międzynarodowym nie przekłada się w sposób automatyczny na ich politykę zagraniczną (Ripsman, Taliaferro, Lobell, 2016). Sposób percepcji może zmieniać opcje zachowań dostępne dla państwa, wprowadzając element nieracjonalności (Wohlforth, 1993). W artykule zwraca sie uwagę na kwestię percepcji przez decydentów sytuacji na arenie międzynarodowej, która odgrywała niedrugorzędną rolę w procesie podejmowania decyzji.

Status bezatomowy oraz jego implikacje

W 1991 r. przestał istnieć ZSRR, państwo posiadające broń jądrową, a Ukraina, jak i inne byłe republiki związkowe, uzyskała niepodległość. Miała ona wówczas trze-

ci co do wielkości arsenał nuklearny na świecie po Stanach Zjednoczonych i Rosji, który liczył 176 międzykontynentalnych pocisków balistycznych w ramach 43 Armii Rakietowej, bombowce strategiczne Tu-95MS i Tu-160 (od 30 do 43), strategiczne głowice nuklearne (od 1514 do 2156), taktyczne głowice nuklearne (od 2800 do 4200) (*Czomu...*, 2022). Stanowiło to więcej niż arsenały jądrowe Francji, Wielkiej Brytanii i Chin razem wzięte, ale w praktyce znajdując się w Ukrainie, ten arsenał do niej nie należał: zarządzanie bronią jądrową pozostawało w Moskwie.

Już w Deklaracji o państwowej suwerenności, uchwalonej przez Radę Najwyższą Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej 16 lipca 1990 r., Ukraina określiła zasadę państwa wolnego od broni jądrowej (*Deklaracja...*, 1990). Wprowadzając rodzaj polityki „finlandyzacji”[2], w dokumencie tym stwierdzono, że Ukraina deklaruje chęć stania się neutralnym, pozablokowym państwem i zobowiązuje się do przestrzegania trzech zasad: nie używać, nie produkować i nie nabywać broni jądrowej. Ponadto, Deklaracja zaznaczała, że Ukraińska SRR jako równoprawny uczestnik stosunków międzynarodowych, będzie aktywnie sprzyjała umacnianiu pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, angażując się w ogólnoeuropejski proces i struktury europejskie.

Deklaracja o państwowej suwerenności opierała się na założeniach tzw. „doktryny Pawłyczki” (Zięba, 1997, s. 95–119). Ta doktryna polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy z początku lat 90. otrzymała swoją nazwę od nazwiska Dmytra Pawłyczki, przewodniczącego Komisji Spraw Zagranicznych Rady Najwyższej w latach 1990–1994, który był jej autorem. Mimo późniejszej ostrej krytyki za nadmierny romantyzm i marzycielstwo, doktryna ta odpowiadała warunkom tamtego czasu. Dla młodego państwa, które w pokojowy sposób uzyskało niepodległość, istniała pewna logika rezygnacji z potencjalnie niebezpiecznego arsenału nuklearnego (reaktor elektrowni jądrowej w Czarnobylu eksplodował zaledwie pięć lat przed uzyskaniem niepodległości Ukrainy i pamięć o tej katastrofie oraz jej skutkach była jeszcze świeża). Oprócz tego USA, koncentrując swoją politykę na obszarze poradzieckim na Rosji, postrzegały Ukrainę jedynie jako państwo wolne od broni jądrowej, i dlatego naciskały, aby jak najszybciej pozbyła się tej broni. Takie „rusocentryczne” nastawienie w pierwszych latach państwowości ukraińskiej i nadmierna koncentracja USA na denuklearyzacji bezpieczeństwa wywołało negatywną reakcję w kraju, przyczyniając się do wzrostu wpływów pronuklearnego i antyamerykańskiego lobby. Działania tej grupy interesu (Kaczmarski, 2015, s. 23) spowodowały, że mimo głoszonych deklaracji Ukraina nie spieszyła się z pozbyciem broni jądrowej (Balmaceda, 2000, s. 3).

Porównując do Białorusi i Kazachstanu, sprawa ukraińska była bardziej skomplikowaną, a po 30 latach ze względu na obecną wojnę na Ukrainie kwestia rozbrojenia i nieproliferacji oraz słuszności ukraińskiej decyzji znowu jest widoczna w debatach polityków, naukowców i analityków. Krótko po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji w 2022 r. John Ullyot i Thomas Grant stwierdzili, że rozbrojenie Ukrainy było błędem: „Jeśli rezygnujesz z broni nuklearnej, rezygnujesz z asa w rękawie bezpieczeństwa narodowego”

[2] Finlandyzacja – ograniczenie przez obce mocarstwo swobody polityki zagranicznej innego państwa w zamian za brak interwencji w politykę wewnętrzną. Termin ten był stosowany jako opis relacji Związku Radzieckiego i Finlandii w okresie zimnej wojny.

(Ullyot, Grant, 2022)[3]. W podobnym tonie wypowiedział się William McGurn, pytając retorycznie: „Gdyby Ukraina nie zrezygnowała z broni nuklearnej po upadku Związku Radzieckiego, czy Władimir Putin odważyłby się dokonać inwazji?” (McGurn, 2022). Z kolei Leonid Kuczma, który był prezydentem Ukrainy (1994–2005), kiedy podpisano Memorandum Budapeszteńskie, powiedział w wywiadzie dla BBC, że pozbawiona broni jądrowej Ukraina nie jest w stanie adekwatnie odpowiedzieć Rosji, co tylko zwiększa poczucie bezkarności Moskwy (Torop, 2022). Warto przypomnieć, że o niebezpieczeństwie rosyjsko-ukraińskiej rywalizacji uprzedzał już w 1993 r. John Mearsheimer w swoim artykule na lamach „Foreign Affairs” (Mearsheimer, 1993). Był on zwolennikiem zachowania przez Ukrainę broni nuklearnej, ponieważ, jego zdaniem, w przeciwnym razie, niebezpieczeństwo wojny z Rosją byłoby znacznie większe, co zmuszałoby Ukrainę do utrzymywania dużej armii konwencjonalnej.

Niemniej jednak istnieje również inny trop myślenia, pokazany przez Marianę Budjeryn. Argumentuje ona, że rząd ukraiński zdawał sobie sprawę z tego, że nie miał praktycznej alternatywy dla rozbrojenia, jeśli widział Ukrainę jako pełnoprawnego członka społeczności międzynarodowej i nie chciał narażać nowopowstałego państwa na międzynarodowe potępienie, a Europę – na brak stabilności. Inną istotną kwestią związaną ze scenariuszem alternatywnym byłoby to, że nie ma jednoznacznej gwarancji, że Ukraina byłaby bardziej bezpieczna, gdyby zapłaciła wysoką cenę za zatrzymanie tej broni. Wsparcie Zachodu dla Kijowa w sytuacji rosyjskiej agresji na Ukrainę prawdopodobnie nie miałoby miejsca. Ponadto włożenie ogromnych środków przez Ukrainę w swój program nuklearny, odbywałyby się kosztem innych jej mechanizmów obronnych. Brak ukraińskich obiektów do wzbogacania materiałów rozszczepialnych byłby szczególnie kosztownym problemem (Budjeryn, *Inheriting...*, 2022).

Poza tym, warto zwrócić uwagę, że zawarty w doktrynie ukraiński wariant finlandyzacji, zakładający status państwa bezatomowego, neutralnego i niezwiązanego z żadnym blokiem wojskowym, był w tamtych okolicznościach postrzegany jako orientacja prozachodnia w polityce zagranicznej. Od powstania na Węgrzech w 1956 r. państwa bloku wschodniego wiązały z „fińską drogą” oczekiwania na gospodarcze i polityczne wsparcie USA oraz udzielenie gwarancji bezpieczeństwa (Mustafin, 1995, s. 13).

W październiku 1991 r. Rada Najwyższa Ukrainy zatwierdziła Oświadczenie o bezatomowym statusie państwa (*Zajawa...*, 1991). Idąc tropem realizmu neoklasycznego, można przypuszczać, że Ukraina, kierując się optymistycznym postrzeganiem kształtującej się sytuacji międzynarodowej, uznała to ustępstwo za zrekompensowane potencjalnym włączeniem do ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa, który wtedy, po zakończeniu zimnej wojny dopiero się wyłaniał. Oczekiwano, że gwarancje bezpieczeństwa zbiorowego staną się substytutem odstraszania nuklearnego. W grudniu tego samego roku Ukraina podpisała porozumienie mińskie powołujące Wspólnotę Niepodległych Państw (WNP) (*Soglashenie...*, 1991). Zgodnie z nim, Ukraina miała wycofać swoje zapasy taktycznej broni jądrowej do początku lipca 1992 r., a pozostałe zapasy – do końca 1994 r.

Choć Ukraina formalnie zadeklarowała odrzucenie broni jądrowej, przez kilka lat po ogłoszeniu niepodległości nie przystąpiła do Układu o nierozprzestrzenianiu bro-

[3] Podobne zdanie wyraził jeszcze minister spraw zagranicznych Dmytro Kuleba w wywiadzie dla programu CBS „60 Minutes”, mówiąc, że rezygnacja z broni jądrowej przez Ukrainę była błędem i z tego tytułu Stany Zjednoczone „są dłużnikami” Ukrainy. Zob. Stahl, 2022.

ni jądrowej. Inną kwestię władze ukraińskie postrzegały jako ważniejszą z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa: obawy budziło przedłużenie się procesu wytyczenia granicy z Federacją Rosyjską, a pozostawioną broń nuklearną wykorzystywano jako kartę przetargową. Groziło to jednak nie tylko negatywnym nastawieniem USA, ale także ogólną izolacją międzynarodową Ukrainy. Sygnałem o możliwych takich konsekwencjach była w szczególności dość chłodna wizyta prezydenta USA Billa Clintona na Ukrainie. W przeciwieństwie do wizyt w Rosji i na Białorusi, w styczniu 1994 r. Clinton ograniczył się do spotkania z ówczesnym prezydentem Ukrainy Leonidem Krawczukiem na lotnisku w Boryspolu i nie złożył Kijowowi tradycyjnej wizyty. Dalej udał się do Moskwy, gdzie już 14 stycznia 1994 r. doszło do podpisania przez prezydentów Ukrainy, Rosji i USA Trójstronnego Oświadczenia. Zgodnie z tym dokumentem, Moskwa miała przekazać Kijowowi wykorzystywane w elektrowniach jądrowych zestawy paliwowe, a Waszyngton – przynajmniej 150 mln dolarów pomocy finansowej, ale też technicznej na rozbrojenie broni jądrowej (*Tristoronnya...*, 1994).

Wreszcie w listopadzie tego samego roku, po wyrażeniu zgody przez Radę Najwyższą, Ukraina przystąpiła do Układu o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej (NPT), deklarując, że jest właścicielem całej broni jądrowej, która pozostała na jej terytorium jako spuścizna po ZSRR i zamierza całkowicie się jej pozbyć. Gwarancją bezpieczeństwa Ukrainy miało być podpisane podczas szczytu Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) 5 grudnia 1994 r. między Ukrainą, Rosją, USA i Wielką Brytanią – Memorandum Budapesztańskie. Trzy mocarstwa atomowe zobowiązały się do zagwarantowania niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy. Zapewnienia te nie były zawarte w dokumencie w sposób prawnie wiążący[4], ale państwa, które je składały, potwierdzały zobowiązanie prawne zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych. Ponadto Ukraina otrzymała jednostronne gwarancje bezpieczeństwa w postaci not dyplomatycznych od Francji i Chin, które nie podpisały Memorandum. 2 czerwca 1996 r. Ukraina oficjalnie utraciła status państwa jądrowego.

Memorandum Budapeszteńskie było krytykowane po zaanektowaniu Krymu przez Rosjan i rozpoczęciu wojny w Donbasie w 2014 r. Jednak krytyka ta jeszcze bardziej się wzmogła po 24 lutego 2022 r. Wypowiadając się w tej sprawie, Rose Gottemoeller, która w tamtym czasie zasiadała w Radzie Bezpieczeństwa Narodowego w Białym Domu i odpowiadała za denuklearyzację Ukrainy, tłumaczyła sposób percepcji przez decydentów amerykańskich ówczesnej sytuacji międzynarodowej i perspektyw jej rozwoju: mówiąc, że wtedy nikt nie myślał o tym, że Ukraina musiałaby odstraszać Rosję bronią jądrową. W czasie, gdy prowadzono negocjacje w sprawie rozpadu radzieckiego arsenału nuklearnego, wszystkie byłe republiki radzieckie zgodziły się respektować granice, w obrębie których istniały w momencie rozpadu ZSRR. Gottemoeller opisała negocjacje trójstronne z Ukraińcami i Rosjanami, w których brała udział, jako trudne, ale polubowne. Wskazała, że Moskwa i Kijów same uzgodniły niektóre z najbardziej drażliwych kwestii, takie jak dostęp ukraińskich inspektorów na miejsce w celu upewnienia się, że głowice opuszczające Ukrainę w celu powrotu do Rosji rzeczywiście zostały zdemontowane, a nie ponownie rozmieszczone (Gottemoeller, 2022).

[4] Jeszcze przed przystąpieniem do NPT Ukraina spodziewała się otrzymać od USA gwarancje bezpieczeństwa, jakie udzielono najbliższym ich sojusznikom, ale Stany Zjednoczone nie zamierzały udzielać prawnie wiążących gwarancji.

Jednakże wygłaszając przemówienie podczas Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa w 2022 r. zaledwie kilka dni przed inwazją, prezydent Wołodymyr Zełenski powiedział, że Ukraina miała pełne prawo sądzić, że Memorandum nie działa, a wszystkie decyzje pakietowe z 1994 r. są wątpliwe, ponieważ od 2014 r. Ukraina trzykrotnie nieskutecznie próbowała zwołać konsultacje z państwami-gwarantami (*Zelensky's...*, 2022). Niemniej jednak, większość zachodnich ekspertów uważa, że biorąc pod uwagę uwarunkowania międzynarodowe na początku lat 90., Memorandum Budapeszteńskie było warte podpisania, a nie sprawdziło się ono w praktyce, ponieważ Rosja go nie respektowała, zaś Stany Zjednoczone nie poświęcały mu wystarczającej uwagi (Budjeryn, *Was...*, 2022).

Początki włączenia się Ukrainy do euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa

26 lutego 1992 r. Ukraina podpisała Akt Końcowy KBWE, co pozwoliło jej od 1 stycznia 1995 r. zostać członkiem Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Wskutek tego pojawiła się koncepcja stworzenia regionalnego systemu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie Środkowej i Wschodniej, którą nazwano „planem Krawczuka” (Zięba, 2013, s. 205). Został on przedstawiony w lutym i maju 1993 r. i zakładał utworzenie struktury współpracy w sferze bezpieczeństwa z udziałem następujących państw europejskich: Ukrainy, Białorusi, Litwy, Łotwy, Estonii, Czech, Słowacji, Austrii oraz Węgier (w przyszłości ewentualnie też Bułgarii i Rumunii) oraz miał dużo podobieństw do popularnej w czasach międzywojennych w II Rzeczypospolitej idei Międzymorza. Miał być powołany sztab antykryzysowy oraz forum konsultacyjne. Realizm neoklasyczny tłumaczy, że władze Ukrainy postrzegały ten plan jako próbę „geopolitycznego przemieszczenia się” państwa ukraińskiego z obszaru Europy Wschodniej do Środkowej, zamierzając jednocześnie do osłabienia pozycji Rosji w regionie. Służyło to także do zarządzania wpływem krajowych ugrupowań politycznych w stosunkach z Rosją, będących jej zwolennikami i udziału Ukrainy w sojuszu wojskowym lub celnym w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw. Z podobnych powodów głoszono też idee rozszerzenia Grupy Wyszehradzkiej o Ukrainę.

Jednak entuzjazm ukraińskich polityków spotykał się z powściągliwą, a nawet chłodną reakcją w stolicach środkowoeuropejskich sąsiadów. Pomimo udzielanego politycznego wsparcia Ukrainie w krajach tych obawiano się, że zacieśnianie na płaszczyźnie wielostronnej stosunków z Ukrainą może opóźnić ich wejście do Wspólnoty Europejskiej (Unii Europejskiej) i NATO. W czasie wizyty w Kijowie w maju 1993 r. polski prezydent Lech Wałęsa nie poparł planu Krawczuka (Zięba, 2002, s. 201). Natomiast Czecho-Słowacja i Węgry preferowały podejmować indywidualne wysiłki w celach wstąpienia do struktur Zachodu. Faktem jest, że brak reform ekonomicznych na Ukrainie był przeszkodą także dla Polski, zainteresowanej jak najszybszym dołączeniem do wspólnego rynku europejskiego. Z kolei Ukraina, oprócz pokładania nadziei w rozwój OBWE, planowała zwiększenie udziału w pracach Rady Współpracy Północnoatlantyckiej (NACC) i Zgromadzenia Północnoatlantyckiego (NAA). Kijów oczekiwał, że działania tych instytucji przyczynią się do ukształtowania nowej archi-

tektury bezpieczeństwa paneuropejskiego i zakładał, że przynależność do nich będzie mieć kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa Ukrainy (Maksak, 2021, s. 54).

Doktryna Wojskowa Ukrainy z października 1993 r. odwoływała się również do chęci Ukrainy włączenia się do paneuropejskiego systemu bezpieczeństwa, który gwarantowałby jej bezpieczeństwo (*Wojenna...*, 1993). Twórcy doktryny wyraźnie jednak odróżniali ten system od istniejących bloków wojskowych i zadeklarowali, że Ukraina nie będzie należeć do żadnego z nich. W dokumencie też podkreślono zamiar Ukrainy, aby ponownie stać się państwem wolnym od broni jądrowej. Koncentrując się na militarnych aspektach bezpieczeństwa narodowego, dokument miał charakter defensywny i stwierdzał, że Ukraina nie ma żadnych roszczeń terytorialnych wobec żadnego innego państwa, to jednocześnie podkreśla nienaruszalność swoich granic. Na podstawie tego dokumentu programowego podjęto budowę ukraińskich sił zbrojnych (Donaj, 2005, s. 176–179).

Jednakże przyjęta przez Ukrainę zasada „pozablokowości” jako norma prawna, nie wykluczała możliwości współpracy międzynarodowej i już w latach 1992–1993 „wektor zachodni” zaczął zajmować widoczne miejsce w orientacji polityki bezpieczeństwa Ukrainy. Zacieśniając powoli stosunki z Zachodem, Kijów kierował się własną percepcją, która zakładała, że współpraca z Unią Europejską (UE) i USA powinna była przyczynić się do umocnienia suwerenności i niezależności Ukrainy oraz miała zasadnicze znaczenie dla kształtowania geopolitycznej tożsamości Ukrainy (Pavliuk, 2002, s. 82).

We wczesnych latach niepodległości Ukrainy kluczowe zapisy konceptualizujące miejsce nowego niepodległego państwa w systemie międzynarodowym, obok priorytetów bezpieczeństwa Ukrainy, przewidywały odpowiednie dokumenty przyjęte przez parlament Ukrainy. Dekret parlamentu Ukrainy nr 3360-XII „O podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Ukrainy” z 2 lipca 1993 r. podkreślił geopolityczny optymizm ukraińskich elit charakterystyczny dla końca zimnej wojny (*Postanova...*, 1993). W dokumencie precyzyjnie opisano ten sposób percepcji: twierdząc, że świat przechodzi z epoki antagonizmów do epoki otwartości i współpracy, a konfrontacja militarna, polityczna i ideologiczna w Europie dobiegła końca. Pomimo deklaratywnego optymizmu geopolitycznego, dekret nadal podkreślał, że bezpieczeństwo narodowe Ukrainy i jej polityczna niezależność są kluczowymi interesami narodowymi. Jako najważniejsze dla Ukrainy wymieniono stosunki z Federacją Rosyjską, ponadto sugerowano, że Ukraina może pełnić rolę pomostu między Rosją a państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Zatem w pierwszej połowie lat 90. państwo ukraińskie prowadząc politykę zagraniczną i bezpieczeństwa czyniło starania, aby bardziej wyjść poza tradycyjne związki z czasów radzieckich, niż wstępować do nowych sojuszy obronnych.

Kierując się postulatami nowoprzyjętej koncepcji polityki zagranicznej, Ukraina rozwijała współpracę z UE, co skutkowało podpisaniem w czerwcu 1994 r. Umowy o partnerstwie i współpracy (weszła w życie w 1998 r.) (*Partnership...*, 1994). Poza tym, w listopadzie 1995 r. Ukraina uzyskała członkostwo w innej organizacji międzynarodowej – Radzie Europy. W styczniu 1996 r. drugi prezydent niepodległej Ukrainy, Leonid Kuczma, przemawiając do posiedzenia Rady Europy, po raz pierwszy powiedział o dążeniu Ukrainy do otrzymania członkostwa w Unii Europejskiej (Vidnyanskiij, 2018, s. 14).

Nie odważając się i nie mogąc wystąpić z prośbą o przyjęcie do Sojuszu Północnoatlantyckiego chociażby przez obowiązywanie „doktryny Pawłyczki”, Ukraina jako pierwsza z b. republik radzieckich przystąpiła do NATO-wskiego programu „Partnerstwo dla pokoju” (PdP) w lutym 1994 r i stała się jednym z najbardziej aktywnych jego uczestników. Jej władze miały nadzieję na stopniowe pogłębienie współpracy z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa, co postrzegano jako sposób na powstrzymywanie Rosji. 1 czerwca 1995 r. prezydent Leonid Kuczma złożył wizytę w siedzibie NATO w Brukseli, ogłaszając chęć Ukrainy podniesienia stosunków z NATO na nowy poziom przez podpisanie umowy o partnerstwie łączącym Sojusz i Ukrainę (Bajor, 2014, s. 66).

Pogłębieniu dialogu politycznego Ukrainy z Sojuszem Północnoatlantyckim sprzyjało pozytywne stanowisko władz ukraińskich wobec kwestii rozszerzenia NATO na wschód, wyrażone przez prezydenta Kuczmę w marcu 1996 r. podczas wizyty w Genewie. W czerwcu tego samego roku ogłoszono zamiar Ukrainy zostania członkiem stowarzyszonym Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE). W przemówieniu na Szczycie Gospodarczym krajów Europy Środkowo-Wschodniej w Salzburgu w lipcu 1996 r. prezydent Kuczma zażądał zapewnienia ze strony UE, NATO i UZE, że ich drzwi pozostaną otwarte nie tylko dla Węgier, Polski i Czech. Oświadczył, że status stowarzyszonego partnera UZE „przywróci historyczną sprawiedliwość prawowitego powrotu Ukrainy do Europy” (Alexandrova, 1999, s. 47). Przedstawiając bardzo ambitny program udziału Ukrainy w procesie integracji europejskiej jako pretendenta do statusu regionalnego mocarstwa Europy Środkowo-Wschodniej, prezydent wystąpił z prośbą o „częściowe” członkostwo stowarzyszone w UE, ze szczególnym uwzględnieniem sfery politycznej i wojskowo-politycznej oraz szczególnych relacji NATO–Ukraina.

Wszystko to, a także konsekwentne i dokładne wypełnianie przez Ukrainę wszystkich zobowiązań zmierzających do realizacji programów partnerskich z NATO, doprowadziło do poważnego postępu w jej stosunkach z Sojuszem Północnoatlantyckim. Wiosną 1997 r. rozpoczęły się oficjalne negocjacje między Ukrainą a NATO w sprawie doprowadzenia ich współpracy do poziomu „specjalnego partnerstwa”. 29 maja 1997 r. na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych NATO w Sintrze w Portugalii sekretarz generalny NATO Javier Solana i minister spraw zagranicznych Ukrainy Hennadij Udowenko parafowali Kartę o szczególnym partnerstwie między Ukrainą a NATO. Wtedy Udowenko powiedział, „że strategiczna linia Ukrainy, jaką jest integracja z głównymi strukturami europejskimi i euroatlantyckimi, również wnosi istotny wkład w pokój i stabilność w Europie” (Udovenko, 1997).

Warto wspomnieć, że w 1997 r. ukraińska polityka zagraniczna i bezpieczeństwa miała i inne sukcesy. Udało się po pięciu latach negocjacji z Rosją osiągnąć porozumienie w sprawie Krymu oraz związanego z nim problemu Sewastopola i Floty Czarnomorskiej, które były prawdziwą kością niezgody. „Epopeja marynarki wojennej” zakończyła się 28 maja 1997 r. podpisaniem w Kijowie trzech umów w sprawie statusu i obecności Floty Czarnomorskiej Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy, w sprawie parametrów podziału tej floty oraz o przyjaźni, partnerstwie i współpracy między Ukrainą a Rosją, w której Moskwa formalnie uznała suwerenność i integralność terytorialną Ukrainy. Również wszystkie kwestie graniczne między Ukrainą a Europą Środkową zostały rozwiązane do czerwca 1997 r. po tym, jak Ru-

munia została ostatnim krajem, który podpisał traktat graniczny z Ukrainą (Kuzio, Moroney, 2001, s. 118).

O ewolucji stanowiska państwa ukraińskiego w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa międzynarodowego oraz o finalizacji procesu tworzenia bazy ukraińskiej polityki bezpieczeństwa świadczyło przyjęcie 16 stycznia 1997 r. podstawowego dokumentu – Koncepcji bezpieczeństwa narodowego (Blyzniuk, 2022, s. 121). Wcześniejszą ideę „pozablokowości” zamieniono na zapisy mówiące o „realizacji polityki bezpieczeństwa poprzez udział w istniejących i tworzonych systemach światowego i regionalnego systemu bezpieczeństwa” (*Koncepcja...*, 1997). Warto odnotować, że przyjęta w 1996 r. Konstytucja Ukrainy (*Konstytucja...*, 1996) w odróżnieniu od wcześniej wymienionych dokumentów strategicznych nie zawierała żadnych zapisów, które określałyby neutralność lub niezaangażowanie jako sposób zapewnienia bezpieczeństwa lub formę istnienia Ukrainy w systemie międzynarodowym.

W Koncepcji bezpieczeństwa narodowego z 1997 r. uznano NATO i UE za gwarantów bezpieczeństwa oraz stabilizacji, a integrację euroatlantycką za jedną z podstaw zapewnienia bezpieczeństwa Ukrainy. Uzyskanie członkostwa w Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckim – zachowując dobre relacje i strategiczne partnerstwo z Rosją – wymieniono wśród głównych celów polityki Ukrainy w kwestii bezpieczeństwa narodowego. Definicja bezpieczeństwa narodowego zawarta w dokumencie była następująca: „Bezpieczeństwo narodowe to poziom zachowania żywotnie ważnych interesów, praw i wolności człowieka, żywotnie ważnych interesów społeczeństwa, państwa i jego otoczenia przed wewnętrznymi i zewnętrznymi groźbami” (*Koncepcja...*, 1997). Takie podejście, mimo pewnej górnolotności sformułowań, było przełomowe w stosunku do dotychczas stosowanych przez ZSRR zasad, gdyż postawiło na pierwszym miejscu interesy, prawa i wolności jednostki, podobnie jak w państwach zachodnich. Ponadto odzwierciedlano interesy narodowe Ukrainy w różnych sferach, zakładając, że głównymi ich elementami było zachowanie i umocnienie suwerenności, niezależności i jedności państwa w jego istniejących granicach przy braku obcych baz wojskowych na terytorium Ukrainy (w domyśle wskazując na jedyną zagraniczną bazę wojskową – rosyjską Flotę Czarnomorską stacjonującą na Krymie).

Podjęcie działań na rzecz odejścia od statusu państwa pozablokowego nie było łatwą decyzją. Z jednej strony, Ukraina czuła się ograniczona w działaniach zewnętrznych przez swój bezaliansowy status; z innej, on pozwolił Kijowowi na odrzucenie nalegań Rosji na przystąpienie Ukrainy do Traktatu Taszkenckiego o zbiorowym bezpieczeństwie Wspólnoty Niepodległych Państw. Jednak władze ukraińskie doszły do wniosku, że neutralny i bezaliansowy status nie da się pogodzić z pragnieniem integracji z europejskimi strukturami bezpieczeństwa. W ten sposób coraz częściej kwestionowano sens ukraińskiej neutralności i zmienił się sposób jej percepcji przez decydentów ukraińskich. Ukraina, jak argumentowano, stanęła w obliczu poważnych potencjalnych zagrożeń, ale nie miała żadnych gwarancji bezpieczeństwa, na których tradycyjnie polegają państwa, takich jak silne niezależne siły zbrojne, efektywna gospodarka czy członkostwo w większym sojuszu obronnym (Alexandrova, 1999, s. 38). Ponadto decydenci obawiali się, że niezaangażowana i neutralna Ukraina będzie postrzegana na arenie międzynarodowej jako niewiarygodny partner strategiczny Zachodu i jako stałe źródło irytacji dla Rosji.

Zakończenie

Podsumowując warto przypomnieć, że w czasie rozpadu ZSRR obawiano się na Ukrainie, że dojdzie do konfliktu zbrojnego. Niemniej jednak, Ukrainie udało się uregulować z Rosją sporne kwestie Krymu, Sewastopola, Floty Czarnomorskiej, wyspy Tuzła, a do działań zbrojnych doszło dopiero w 2014 r. Obecnie, kiedy rozważa się opcje i perspektywy zakończenia wojny z Rosją, warto wziąć pod uwagę doświadczenia z tamtego okresu, który był czasem trudnym, ale udało się utrzymać pokój.

Deklaracja pozablokowości miała przede wszystkim dać podstawy do zachowania pewnego dystansu wobec Rosji i była próbą usamodzielnienia się Ukrainy, przede wszystkim pod względem polityczno-wojskowym. Poza tym polityka Zachodu wobec Ukrainy wpłynęła na to, jak Ukraina postrzegała swoje środowisko bezpieczeństwa. Polityka USA wobec Ukrainy – do 1993 r. praktycznie zmonopolizowana przez debatę na temat broni nuklearnej i koncentrację na stosunkach z Rosją – znacznie się przyczyniła do zaostrzenia poczucia międzynarodowej izolacji Kijowa i postrzegania niechęci Zachodu do zacieśniania współpracy z Ukrainą w jej pierwszych latach niepodległości. Ponadto Polska, obecnie istotny promotor integracji Ukrainy z Unią Europejską, a także z NATO, na początku lat 90. inaczej podchodziła do forsowanych przez Ukrainę idei zacieśnienia współpracy w sferze bezpieczeństwa w Europie Środkowej i Wschodniej. W Warszawie obawiano się, że nie będzie to służyło rozszerzaniu NATO na wschód, lecz tworzyło alternatywę dla takiej polityki.

Margarita Balmaceda twierdzi, że oficjalne stanowisko Ukrainy ujmowane w słowach „neutralność, status niejądrowy i pozablokowy”, było w rzeczywistości odzwierciedleniem dwuznaczności Ukrainy w sprawach zagranicznych (Balmaceda, 2000, s. 3). Deklaracje tego typu były często postrzegane jako slogany w polityce zagranicznej stosowane wybiórczo przez ukraińskich przywódców, gdy odpowiadało to ich partykularnym interesom. Być może obecnie powrót do idei pozablokowości okazałby się udanym sposobem zakończenia wojny, który potencjalnie mógłby zainteresować Rosję, dążącą do neutralizacji Ukrainy. Pomimo braku oficjalnego przyjęcia Ukrainy do NATO, dałoby jej to możliwość spokojnej powojennej odbudowy przy pomocy kapitałowej Zachodu, pozostawiając furtkę dla dalszego zacieśniania stosunków z jego strukturami wielostronnymi.

Ponadto rozważania ekspertów o rezultatach wojny obejmują również oceny szczerszych implikacji dla środowiska międzynarodowego, w tym kwestię posiadania broni nuklearnej przez państwa. Panuje zgoda, że to w jaki sposób wojna się skończy, zadecyduje o tym, jak wielkie szkody będą wyrządzone dla reżimu nierozprzestrzeniania broni jądrowej (Dalton, 2022). Doświadczenie Ukrainy i niepowodzenie Memorandum Budapeszteńskiego będzie brane pod uwagę w przyszłości przez resztę państw. Niekorzystny wynik wojny dla Ukrainy może wywierać presję na kraje mające dużych sąsiadów przejawiających intencje rewizjonistyczne. Takie państwa mogą postrzegać zdobycie broni jądrowej jako jedyną skuteczną gwarancję zapewnienia sobie bezpieczeństwa, tak jak postarał się o to Pakistan, mając poczucie zagrożenia ze strony Indii. Z kolei korzystny dla Ukrainy rezultat wojny, przy wsparciu Stanów Zjednoczonych i europejskich sojuszników, wzmocniłby argumenty przemawiające za

odrzuceniem przez te kraje ambicji wejścia w posiadanie broni jądrowej i za dalszym poleganiem na obronie konwencjonalnej.

Przeprowadzona analiza koncepcji polityki pozablokowości z perspektywy 30 lat pokazuje dalszą jej aktualność dla Ukrainy. Mając oficjalnie zapisane w dokumentach strategicznych nieprzystępowanie do żadnych bloków polityczno-wojskowych, Ukraina mogła „trzymać” Rosję na dystans, ale też rozwijać współpracę z państwami Zachodu. Taka polityka była podyktowana sytuacją międzynarodową pierwszej pozimnowojennej dekady, a także postrzeganiem zmian zachodzących w Europie i świecie przez elity ukraińskie. Przeprowadzona analiza potwierdziła przydatność teorii realizmu neoklasycznego, zwłaszcza podkreślanej przez jej reprezentantów roli percepcji w podejmowaniu decyzji w polityce zagranicznej państwa i bezpieczeństwa, która była widoczna w pozimnowojennym optymizmie decydentów kijowskich i sposobie postrzegania przez nich otoczenia międzynarodowego Ukrainy. Idea pozablokowości traktowana była w latach 90. jako narzędzie stosowane w polityce usamodzielniania się Ukrainy od Rosji i równoległego rozwijania współpracy z Zachodem. Warto obecnie postawić pytanie, czy nie warto wrócić do tej idei, w poszukiwaniu pomysłu na zakończenie wojny z Rosją w warunkach dokonującej się rekonfiguracji całego ładu międzynarodowego.

Bibliografia

Alexandrova O. (1999), *The Premises of Ukrainian Foreign and Security Policy*, w: *Between Russia and the West: Foreign and Security Policy of Independent Ukraine*, red. K. R. Spillmann, A. Muller, D. Muller, Peter Lang, Bern.

Bajor P. (2014), *Partnerstwo czy członkostwo? Polityka euroatlantycka Ukrainy po 1991 roku*, Księgarnia Akademicka, Kraków.

Balmaceda M. M. (2000), *Ukraine, Central Europe, and Russia in a New international Environment*, w: *On the Edge. Ukrainian-Central European-Russian Security Triangle*, red. M. M. Balmaceda, Central European University Press, Budapest.

Blyzniuk M. (2022), *Zachód w polityce bezpieczeństwa Ukrainy*, „Przegląd Politologiczny”, nr 2.

Blyzniuk M. (2023), *Ukraine's Attempts to Join the West*, w: *Politics and Security of Central and Eastern Europe*, red. R. Zięba, Springer, Cham.

Budjeryn M. (2022), *Inheriting the Bomb: The Collapse of the USSR and the Nuclear Disarmament of Ukraine*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.

Budjeryn M. (2022), *Was Ukraine Wrong to Give Up Its Nukes?*, 8.04.2022, “Foreign Affairs”, https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2022-04-08/was-ukraine-wrong-give-its-nukes, 9.06.2023.

Czomu i jak Ukraina widmowylas wid jadernoi zbroi, 15.07.2022, „Chas.news”, https://chas.news/current/chomu-i-yak-ukraina-vidmovilas-vid-yadernoi-zbroi, 8.06.2023.

Dalton T. (2022), *Nuclear Nonproliferation After the Russia-Ukraine War*, 8.04.2022, “Georgetown Journal of International Affairs”, https://gjia.georgetown.edu/2022/04/08/nuclear-nonproliferation-after-the-russia-ukraine-war/, 9.06.2023.

Deklaracja pro derżawny suwerenitet Ukrainy (1990), Verhovna Rada Ukrainskoi RSR, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text.

Donaj Ł. (2005), *Polityka bezpieczeństwa niepodległej Ukrainy 1991–2004*, Wyższa Szkoła Studiów Międzynarodowych, Łódź.

Gottemoeller R. (2022), *The Russian invasion threw the Budapest Memorandum’s efficacy into question. Here are thoughts from a lead negotiator for that important arms control milestone*, October 2022, “Foreign Service Journal”, https://afsa.org/should-ukraine-have-kept-nuclear-weapons, 9.06.2023.

Kaczmarski M. (2015), *Realizm neoklasyczny*, w: *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Koncepcja (osnowy derżawnoi polityki) nacionalnoi bezpeky Ukrainy (1997), Verhovna Rada Ukrainy, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80/ed19970116#Text.

Konstytucja Ukrainy z dnia 28 czerwca 1996 roku, Uriadowyj Kurier, No 129–130, 13 VII 1996, http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/ukraina.html.

Kuzio T., Moroney J. D. P. (2001), *Ukraine and the West: Moving from stability to strategic engagement*, „European Security”, vol. 10, nr 2.

Maksak H. (2021), *The security perception and security policy of Ukraine, 1991–2018*, „Defense & Security Analysis”, vol. 37, nr 1.

Malyk Y. (2014), *On the Issue of the Euro-Atlantic Integration of Ukraine*, „Democratic Governance”, issue 14.

McGurn W., *Joe Biden’s Nuclear Weapons Misfire*, 12.12.2022, “Wall Street Journal”, https://www.wsj.com/articles/joe-bidens-nuclear-misfire-non-proliferation-treaty-weapons-china-taiwan-free-society-ntp-nuke-11670880326?mod=opinion_lead_pos9, 9.06.2023.

Mearsheimer J. J. (1993), *The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent*, “Foreign Affairs”, vol. 72, nr 3.

Mustafin O. (1995), *W poszukiwaniu optymalnego kursu*, w: *EURAZJA – publikacja Ośrodka Studiów Wschodnich nr 1*, red. P. Burdzy, J. Chojak, H. Leskiw, M. Sielski, OSW, Warszawa.

Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, and Ukraine (1994, entered into force 1 March 1998), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:21998A0219(02).

Pavliuk O. (2002), *An unfulfilling Partnership: Ukraine and the West, 1991–2001*, “European Security”, vol. 11, nr 1.

Postanova «Pro osnovni napryami zovnishnoyi politiki Ukrayini» (1993), Verhovna Rada Ukrainy, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12/ed19930702#Text.

Prokop M. (2014), *Od koncepcji do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy. Ewolucja polityki bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w latach 1991–2012*, “Nowa Polityka Wschodnia”, vol. 7, nr 2.

Ripsman N. M., Taliaferro J. W., Lobell S. E. (2016), *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, New York.

Rose G. (1998), *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, “World Politics”, vol. 51, nr 1.

Sociological Group “Rating” (2023), *National Survey of Ukraine*, February 2023, https://www.iri.org/resources/iri-ukraine-poll-shows-strong-confidence-in-president-zelensky-a-surge-in-support-for-nato-membership-russia-should-pay-for-reconstruction/, 21.06.2023.

Soglashenie o sozdanii Sodruzhestva Nezavisimyh Gosudarstv (1991), https://cis.minsk.by/page/176.

Stahl L. (2022), *A country on the brink: The situation inside Ukraine as Russian forces loom*, 20.02.2022, https://www.cbsnews.com/news/ukraine-russia-60-minutes-2022-02-20/, 09.06.2023.

Torop O. (2022), *Leonid Kuchma: “Putin hotel unichtozhit Ukrainu, a poluchit nashi vtoroe rozhdenie”*, 4.08.2022, https://www.bbc.com/russian/news-62419765, 9.06.2023.

Tristoronnya zayava Prezidentiv Ukrainy, SshA ta Rosji, 14.01.1994, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_300#Text, 24.10.2023.

Ullyot J., Grant T. D. (2022), *The Lesson of Budapest? Hold On to Your Nuclear Weapons*, 2.03.2022, “Wall Street Journal”, https://www.wsj.com/articles/the-lesson-of-budapest-hold-on-to-your-nukes-ukraine-russia-invasion-nuclear-weapons-proliferation-11646257487, 9.06.2023.

Udovenko H. (1997), *Address on the initiating of the Ukraine-NATO Charter on the occasion of the Meeting of the North Atlantic Council in Ministerial Session*, 29.05.1997, Sintra, https://www.nato.int/docu/speech/1997/s970529d.htm, 14.10.2023.

Vidnyanskiij S. (2018), *Vzayemovidnosini Ukrainy i Yevropeijskogo Soyuzu pislya Pomaranchevoji Revolyucji: Potencial i Nerealizovani Mozhlivosti*, „Zbirnik naukovih prac”, vol. 20, nr 1.

Wohlforth W. C. (1993), *The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War*, Cornell University Press, Ithaca.

Wojenna doktryna Ukrainy (1993), Verhovna Rada Ukrainy, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3529-12/ed19931019#Text.

Zajawa pro bezjaderny status Ukrainy (1991), Verhovna Rada Ukrainy, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-12#Text.

Zelensky’s full speech at Munich Security Conference, 19.02.2022, “Kyiv Independent”, https://kyivindependent.com/zelenskys-full-speech-at-munich-security-conference/, 9.06.2023.

Zięba R. (1997), *Promocja interesów narodowych Ukrainy*, w: *Polska w Europie na przełomie wieków*, red. J. Stefanowicz, ISP PAN, Warszawa.

Zięba R. (2002), *The ‘Strategic Partnership’ between Poland and Ukraine*, “The Polish Foreign Affairs Digest”, vol. 2, 2002, nr 3(4), s. 195–226.

Zięba R. (2013), *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Streszczenie

W artykule dokonano pogłębionej analizy polityki bezpieczeństwa Ukrainy we wczesnych latach jej niepodległości. Autorka wyjaśnia na czym polega tytułowa idea „pozablokowości” i charakteryzuje szerszy kontekst międzynarodowy ukraińskiej polityki bezpieczeństwa. Badanie to jest prowadzone w oparciu o teorię realizmu neoklasycznego, która zakłada prymat systemu międzynarodowego, a jednocześnie zwraca uwagę na czynniki wewnątrz państwa mające wpływ na jego aktywność zagraniczną, takie jak np. kwestia percepcji środowiska międzynarodowego przez decydentów. Przedmiotem badania są zarówno elementy koncepcji polityki pozablokowości, jak i jej praktyczna realizacja. Ukazana została aktualność badanej problematyki i jej obecność w dyskursie politycznym w związku z obecną wojną na Ukrainie. Przeprowadzone rozważania nad opcją „finlandyzacji” Ukrainy oraz krytyka niepowodzenia Memorandum Budapesztańskiego z 1994 r. wskazują, że założenia polityki bezpieczeństwa Ukrainy z początku lat 90. mają znaczenie obecnie i mogą okazać się przydatne w procesie poszukiwania rozwiązania pokojowego kończącego wojnę Rosji z Ukrainą.

Słowa kluczowe: polityka bezpieczeństwa, pozablokowość, Ukraina, Zachód, USA

Non-bloc status in Ukraine’s security policy – a forgotten concept?

Summary

The article provides an in-depth analysis of Ukraine’s security policy in the early years of its independence. The author explains what the title idea of “non-bloc status” is and characterizes

the broader international context of Ukrainian security policy. The research is conducted on the basis of the theory of neoclassical realism, which assumes the primacy of the international system and at the same time pays attention to factors within the state that affect its foreign activity, such as the issue of perception of the international environment by decision-makers. The subject of the study is both the elements of the concept of non-bloc policy and its practical implementation. The topicality of the studied issue and its presence in the political discourse in regard to the current war in Ukraine is shown. The consideration of the option of “Finlandization” of Ukraine and criticism of the failure of the 1994 Budapest Memorandum indicate that the assumptions of Ukraine’s security policy from the early 1990s have relevance today and may prove useful in the process of searching for a peaceful solution ending Russia’s war with Ukraine.

Key words: security policy, non-bloc status, Ukraine, West, US

Article submitted: 20.07.2023, accepted: 15.10.2023.